

hogyan e földön „az egoistikus életérdeknek a szeretet által való relatív harmonizálása lehetséges“. A buddhizmus felfogása a világról, mint mulandó, szenvedő és bűnös világról túlzott és egyoldalú. Örömei is vannak a világnak, s a részvét örömeikkel is párosul („Mitfreude-Mitleid“). A valódi felebaráti szerint, a ker. ethika felfogása szerint nemcsak „sír a sírókkal“, hanem egyúttal „örül az örülőökkel“. Az emberszeretet több és pozitívebb valami, mint pusztán csak sopánkodó részvét. A legbensőbb testvéri együttérzés az a cselekedet, a szenvedés és az élvezet alakjában. Az élet folytonos „Selbstbethätigung“, a melynek a szenvedés csak egyik státiója. A Schopenhauer-Deussen féle buddhista eredetű askesis tehát egyoldalú és javítást igényel. Nem az élethez való akarat megtagadásában, hanem annak sokoldalú kifejezésében áll az ember erkölcsi feladata e földön. Az egyéni és társas jólét emelése és fejlesztésére irányuló törekvésünkben áll a felebaráti szeretet igaz lényege.

Schopenhauer bölcsellete tehát Deussen szellemében kiegészítendő, s mint ilyen ismeretelméleti és ethikai oldaláról egyaránt a ker. theismussal összeegyeztethető. Schopenhauer bölcseleteinek érdeme az, hogy az emberiséget Kant egyoldalúan absztrakt útjairól a maga legbensőbb lényegének, az akaratnak megvizsgálására irányította, a melynek csak szolgája lehet az értelem a maga kategóriáival. Ez oldalról tekintve Schopenhauer bölcselete s a theizmus között keresnünk kell az összekötő kapcsolatokat, mert hát a keresztyénység tartalmát tekintve a legkülönbözőbb világnézetekkel is összeegyeztethető. Nincs az emberiség haladását előmozdító az a világnézet, a melynek helye nem volna a ker. világnézetben. A biblia is azt mondja: „Mind a tiétek, ti pedig a Krisztuséi vagytok“.

Örvendünk rajta, hogy a Schopenhauer-féle bölcselethez e pozitívebb méltánylását bemutathattuk. Ha e bölcselethez elhagyjuk az indiai tartalmat, mellőzük annak absztrakt fejtegetéseit és keressük annak a theizmus világnézetével való összekötő kapcsolatát, úgy e meg-tisztult alakjában irányítóul is szolgálhat élet- és világnézetünkben elméleti és gyakorlati tekintetben egyaránt.

Eperjes.

Dr. Szilávik Mátyás.

Cleopatra élete és uralkodása.

Írta Bernáth Dezső; Budapest, 1901. Kilián egyetemi könyvkereskedése.

Ára 5 korona.

Cleopatra lelki élete, tetteinek gyökerei s főként szerelme az akkori világ két első férfija Caesar és Antonius iránt a történelemben s a költészetben egyaránt rejtélyes, sokszor érthetetlen, de soha sem közönséges s épen azért mindig vonzó. Egyik felfogás szerint Cleopatra közönséges bujálkodó, másik szerint a tiszta szerelme áldozata; egyszer

a hűség mintája gyanánt, máskor az állhatatlanság torzképéül tüntetik fel. A régiek közül Plutarchos s Dion Cassius, majd Shakspeare, de Dairval, Stahr igyekeztek életét megmagyarázni. Felfogásuk nem mindig előnyös. De egykoruak s utódok megegyeznek abban, hogy Cleopatra kora legszebb, legeszesebb nője volt.

Bernáth Dezső is tisztelője, csodálója e világszép hölgynek. Monográfiája teljes képet ad Egyiptom önállóságának majdnem egész utolsó száz esztendejéről.

Egyiptom Kr. e. 80 körül már kövér talaja a romlás éz romjottság magvainak. Az utolsó Lagidák — itt kezdi Bernáth — általában képtelenek a jó kormányzásra; fényűzés, kicsapongás mételyezte meg a lelkeket. S a jó erkölcsessel együtt zsugorodik össze a hatalmas birodalom területe is. Tengeren túl egyetlen birtoka Cziprus. Lakosai a benszülött koptok, kik fásultak az állam nagy érdekeiben s kedvetlenül nézik az idegen arabot, zsidót, a tudós görögöt, kik a föld áldásait összeszedik ugyan s hatalmaskodnak, de a földet nem hazának, csak megszálló helynek nézik. Vérkeveredésről szó sincs. Katonáság s papság az úr mindenütt. Hasztalan világváros Alexandria, még sincs nemzet, mely helyt állana a haza függetlenségéért s szabadságáért. Nem volt hát nehéz Rómának erejét éreztetni. Az alkalom megjött, a mikor az elűzött Ptol. Alexander vagyonát s Egyiptomhoz való igényét végrendeletében Rómára hagyja. Ez a végrendelet emészté el Egyiptom önállóságát. A harc találón jellemzi a kort. Egyiptom uralkodói megvesztegetik az egész senatust, omlik a pénz Rómába, de soha sem elég. A pártok, hogy céljaik kivitelében eszközt nyerjenek, ígértek s adtak is biztosító nyilatkozatokat, sőt az uralkodó amicus rei publicae, socius rei publicae hangzatos címet kapott — sok pénzért ugyan — a senatustól. De lehetetlen észre nem vennünk, hogy valamennyi párt végcéljában ott volt Egyiptom birtoklása is. Cleopatra is, ki uralkodásra termett eszes nő volt, látta a dolgok igazi hátterét s elhatározta, hogy államát a római imperium szervezetével s szellemével látja el, hogy a lényegét, a függetlenséget megmenthesse.

Tán ott motoszkált e gondolat, mikor Caesárt először látogatja meg; tán politikai elvéért, országáért veti magát Caesar karjába; tán a férfi szépsége hódítja meg. Elég, hogy Caesartól fia lesz, hogy elmegy vele Rómába s villájába lakik. Rómában azonban félnek tőle, bosszankodnak miatta. Ő a bűbájos varázsló, ki az első ember szét zavarta meg, hogy találkozhatott volna rokonszenvvel Rómában? Caesar halála után elszökik Rómából s készül az ellenállásra. Leleményes a diplomacziában, bőkezű a pénzben. Végre Antonius által hiszi megvalósíthatónak célját. Személyéhez kapcsolja lelkét, testét s koronáját. Elhódítja Antonius, ki személyének hatása miatt asszony természetet kezd ölteni. S az összetornyosodó felhők a görög tudósok bókjai között találják s végre is neje, mert az volt — riasztja ki pihenő bokrából

az oroszlánt, de már késő. Késő különösen azért, mert a hadvezetésben is Cleopatrára hallgat s ennek következtében ügyét elveszti, de világszép neje szerelmével hal meg. Cleopatra is öngyilkos lesz. Egyiptomnak vége.

Szerette-e Cleopatra Caesart, — két első férjéről, kik egyszerre testvérei is voltak nem szólva, — vagy a római pletyka volt igaz, hogy varázsló boszorkány? Igazán azért ejté meg e két hatalmas római, hogy politikai célját valósíthassa, vagy tisztán heves vére kergette hozzájuk? Szóval: jó lélek volt-e a világszép asszony vagy megtévedt? ezek a kérdések várnak feleletre.

Bernáth Dezső nem apodictice ugyan, de mégis megírja, hogy célja, elve s szerelme a tiszta erkölcs hímporát sohse veszté el. Egész művén alkalomadtán indokolja s helyesnek találja Cleopatra tetteit. Hol más érve nincs, azt mondja, hogy húsból és vérből álló nő volt s pedig nem valami catoi erkölcsök között nevelve.

Bernáth maga sem mélyed eléggé e kérdésbe. De megvan az a komoly törekvése, hogy igaz históriát akar írni. És ez sikerült is neki. Anyaga felett teljesen rendelkezik, tisztán látja a kort s embereit. Előadása folyamatos s élvezetes, bár néhol bágyadt. Műve hézagpótló: mert tudomásom szerint önálló Cleopatra monografiánk eddig nem volt.

Kristóf György.

Udvarhelyvármegye története

a legrégebb időtől 1849-ig. Írták *Jakab Elek* és dr. *Szádeczky Lajos*. Buda-pest, 1901. nagy 8-adrét IV+583 l. és 3 térkép.

A múlt tavaszon jelent meg e munka, melyet Udvarhelyvármegye a millenium alkalmából íratott, de melyet a *Jakab Elek* 1897-ben bekövetkezett halála miatt nem fejezhetvén be, a vármegye felkérésére *Szádeczky Lajos* végzett be. *Jakab Elek* az erdélyi fejedelemség végéig írta meg a vármegye történetét 25 ny. íven, onnan *Szádeczky Lajos* folytatta és végezte be a vármegyének a főkormányzók korszaka idejébeli történetét 1690—1849-ig 12 ny. íven.

A vaskos kötetet az Athenaeum állította ki s Udvarhelyvármegyénél kapható.